

MIROSŁAW MIKA

*ZAŁOŻENIA I DETERMINANTY
PODTRZYMYWALNOŚCI LOKALNEGO
ROZWOJU TURYSTYKI*

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
Kraków 2014
ss. 231

Recenzowana praca jest rozprawą naukową dotyczącą problematyki podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki w dojrzałych obszarach recepcyjnych. Składa się z czterech rozdziałów, każdy zawiera licznie rozbudowane podrozdziały (np. numeracja 4.4.9.4.), a także z obszernej bibliografii (18 stron), spisu tabel i rycin, podsumowania w języku angielskim i załącznika, który przedstawia wzory pytań kwestionariuszy wywiadów z turystami w sezonie letnim i zimowym oraz z gestorami obiektów noclegowych.

Autor pisze we Wstępie, że głównym celem pracy jest „określenie teoretyczno-metodologicznych podstaw badania możliwości kształtowania funkcji turystycznej miejscowości w długim okresie w warunkach jej wysokiego poziomu rozwoju oraz natężenia zjawisk turystycznych.” Hipotezę badawczą postawił następująco: „w przypadku miejscowości o wysokim poziomie rozwoju funkcji turystycznej czynniki warunkujące zdolność jej długookresowego rozwoju tkwią w lokalnych zasobach infrastrukturalnych, przyrodniczych i kulturowych, stanowiących podstawę rozwoju turystyki, także w zaangażowanym w obsługę ruchu turystycznego kapitale ludzkim oraz kapitale społecznym.” Należy też wspomnieć o przyjętym przez autora założeniu, które brzmi „iż każdy układ lokalny stanowi odrębną i niepowtarzalną, a tym samym wyjątkową kombinację warunków i okoliczności realizacji potrzeb turystycznych”, co jest przypominane w książce kilkakrotnie w różnych miejscach. Autor wyjaśnia także cel poznawczy i aplikacyjny pracy oraz kon-

cepcję i metodykę badań empirycznych przeprowadzonych w trzech ośrodkach turystycznych Beskidu Śląskiego – Szczyrku, Ustroniu i Wiśle, jako przykładów recepcyjnych obszarów dojrzałych funkcjonalnie w skali kraju.

W rozdziale pierwszym, pt. „Rozwój turystyki jako przedmiot badań nauk geograficznych”, w poszczególnych (dość krótkich, zazwyczaj 1–2-stronicowych) podrozdziałach najpierw omawiane są pojęcia (turystyka, rozwój, rozwój turystyki, lokalny rozwój turystyki), a następnie koncepcje badawcze, które zdaniem autora „stanowią w badaniach geograficznych aktualną bądź potencjalną płaszczyznę analiz rozwoju turystyki na poziomie lokalnym” (dotyczące zjawiska mobilności społecznej, funkcjonalizmu i usieciowienia w turystyce). Rozdział jest zakończony uwagami podsumowującymi oraz (siedmioma) wnioskami, wynikającymi z przeglądu koncepcji badawczych. Przedstawione wnioski, w stosunku do szczupłej szczególności prezentacji zagadnień, wydają się zbyt szerokie, a niektóre sprawiają wrażenie, że zupełnie nie wynikają z wcześniejszej treści. Poza tym wydaje się, że tytuł rozdziału nie odzwierciedla w pełni jego treści. Autor nie omawia w nim rozwoju turystyki jako ogółu koncepcji teoretycznych w naukach geograficznych, lecz jedynie wybrane w określonej problematyce, zarówno zagranicznych, jak również polskich przedstawicieli. Trzeba też stwierdzić, że autor nie pokusił się o wymierną ocenę wkładu polskich geografów w badania turystyczne. Przeprowadził ją wyłącznie rela-

cyjnie, zestawiając w opisie danego zagadnienia ich nazwiska, obok innych polskich badaczy turystyki (niebędących przedstawicielami nauk geograficznych – czego nie zaznacza) oraz autorów zagranicznych. W zestawieniu takim odczuwa się więc dość sztuczne zawężenie przedmiotu rozważań, wręcz niedosyt przykładów reprezentantów niektórych zagadnień. Istotne jednak jest to, że autor we wnioskach uwypukla aspekty geograficznego punktu widzenia w badaniach turystycznych oraz podkreśla to, co jest ważne aby wkład badań geograficznych w multidyscyplinarnych studiach nad turystyką był nadal dostrzegalny. Jego zdaniem w przyszłości niezbędne będzie zwrócenie jeszcze większej uwagi badaczy na: „eksplikację badanych faktów poprzez rozpoznanie struktur relacyjnych zawiązujących się w przestrzeni geograficznej, które decydują o przebiegu często niedostrzegalnych mechanizmów napędzających procesy rozwojowe.”

W rozdziale drugim, zatytułowanym „Kryzys koncepcji harmonijnego rozwoju turystyki”, zostały przedstawione założenia teoretyczne tej koncepcji oraz dotychczasowe rezultaty jej stosowania w świecie zarówno w praktyce planistycznej, jak też działalności gospodarczej. Na przykładach prezentowanych głównie w zagranicznej literaturze naukowej autor systematyzuje najważniejsze argumenty sprzeciwu wobec idei turystyki zrównoważonej z punktu widzenia turysty, sektora turystycznego i obszaru recepcji turystycznej. Konsekwencje zmian klimatycznych dla rozwoju miejscowości i regionów turystycznych w ujęciu globalnym rozważa w kontestacji zdolności aplikacyjnej omawianej teorii. Analizuje metodologiczne słabości tej koncepcji oraz pokazuje, jakie obecnie w międzynarodowej dyskusji występują kierunki zmian co do jej akcentów badawczych. Sam stoi na stanowisku, że „w sytuacji wejścia gospodarki światowej w fazę rozwoju, którą determinuje niestabilność klimatyczna i ekonomiczna, pierwszoplanowym zagadnieniem staje się nie kwestia harmonijnego równoważenia, lecz zdolność utrzymania lokalnych struktur gospodarczych oraz korzyści rozwojowych w wymiarze ekonomicznym i społecznym.” Uważa, że niezbędna jest weryfikacja założeń omawianej koncepcji, której drogę pokazuje. Przede wszystkim podkreśla, że konieczne jest przeniesienie punktu ciężkości dotychczasowych rozważań i analiz z systemu globalnego na poziom lokalny oraz odejście od „interpretacji funkcjonalnego zrównoważenia obszarów recepcyjnych, jako ich określonego («wyidealizowanego») stanu, na rzecz ewolucyjnego procesu zmian, które opiera się na racjonalnych przesłankach ekonomicznych i faktycznych zachowaniach społecznych oraz nie zmierza do z góry ustalonego celu.” Można uznać, że w podejściu tym jednocześnie występują racjonalność i irracjonalność, których łączne rozważanie jest jednak istotne dla pełnego zrozumienia procesów strukturalnych w tury-

stycie. W tym więc należałoby dostrzegać to nowe spojrzenie na funkcjonowanie terytorialnych systemów recepcyjnych. Warto dodać, że rozdział ten czyta się z zainteresowaniem, chociaż doskwiera w nim niewielka liczba przykładów z literatury rodzimej oraz to, że rozważania prowadzone są właściwie tylko na jednej płaszczyźnie, czyli kontestacji, raczej bez pokazania dobrych stron omawianej koncepcji. Dlatego wydaje się, że słowo „kryzys” użyte w tytule tego rozdziału jest pewnym nadużyciem.

Rozdział trzeci, pt. „Podtrzymywalność lokalnego rozwoju turystyki – założenia teoretyczno-metodologiczne”, stanowi najważniejszą część książki, w którym zaprezentowano model konceptualny oraz omówiono relacje proponowanej koncepcji podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki do zagadnienia konkurencyjności obszarów recepcji turystycznej.

Model konceptualny został zaprezentowany jako płaszczyzna identyfikacji potencjalnych czynników rozwoju funkcji turystycznej w długim okresie w takich zagadnieniach problemowych, jak: atrakcyjność turystyczna, konkurencyjność podmiotów turystycznych, optymalizacja zasobów lokalnych, stabilność oraz odporność lokalnego systemu turystyki na oddziaływanie zaburzeń zewnętrznych. Wymienione zagadnienia problemowe uznano za zasadnicze elementy struktury modelu, zaprezentowanego graficznie na stronie 76. Każdy z elementów został omówiony według jednakowego wzorca, który można zawrzeć w dwóch kategoriach wyjaśniania: 1) najpierw pojęcia wraz z jego istotnymi cechami, a następnie 2) przedmiotu jego działania. Proces wyjaśniania polega na prezentacji dyskusji naukowej, międzynarodowej i krajowej wokół danego zagadnienia. Proces ten nie kończy się jednak wnioskami wysnutymi dla każdego zagadnienia problemowego, co powoduje, że Czytelnik pozostaje w pewnym niedosyć opinii. Wnioski zostały zawarte w oddzielnym podrozdziale podsumowującym całość rozważań, o czym autor wcześniej nie uprzedzał. W podsumowaniu ponadto Czytelnik może być zaskoczony zmianą kolejności składowych modelu, zaprezentowanych w tab. 7. Tutaj czynnik optymalizacji zasobów lokalnych występuje przed czynnikiem konkurencyjności lokalnych podmiotów turystycznych. Zabieg ten nasuwa pytanie – w jakim stopniu można zmieniać porządek analizy, czyli układ strukturalny modelu? Autor daje częściowo odpowiedź na stronie 124, pisząc o złożonej i dynamicznej rzeczywistości, która może wpłynąć na modyfikację poglądów. Jednak uważa, że przedstawione determinanty podtrzymywalności wykraczają poza dotychczas formułowane czynniki rozwoju turystyki, a zdolność podtrzymywania rozwoju odnosi się przede wszystkim do jego wymiaru jakościowego. Dlatego autor stwierdza, że w poszukiwaniu mechanizmów wzmacniających sprawność funkcjonalną lo-

kalnych podmiotów turystycznych warto wychodzić poza sferę ich turystycznej działalności, czego przykłady podaje w kolejnym rozdziale, zawierającym opis wyników badań empirycznych z Beskidu Śląskiego.

Rozdział czwarty ma tytuł „Determinanty podtrzymalności lokalnego rozwoju turystyki w świetle wyników badań”. Na przykładzie trzech wybranych miejscowości (Szczyrku, Ustronia i Wisły), autor starał się rozpoznać czynniki istotnie warunkujące możliwość długookresowego rozwoju funkcji turystycznej oraz wskazać główne ograniczenia i endogeniczne bariery lokalnego rozwoju turystyki. Procedura metodyczna badań została dokładnie objaśniona we Wstępie, natomiast w omawianym rozdziale zaprezentowano ocenę warunków lokalnych z punktu widzenia uczestników ruchu turystycznego i turystyki narciarskiej, wraz z analizą czynników i ograniczeń rozwoju obiektów bazy noclegowej. Dla trzech badanych miejscowości autor zastosował analizy porównawcze, które wypadły interesująco. Jednym z ciekawszych podejść jest „wskaźnik przemieszczeń turystycznych”, pokazujący powiązania funkcjonalne badanych miast z ich otoczeniem. Jako mankament można uznać to, że autor nie kończy (znowu) tego rozdziału wnioskami, tylko opisem dziesięciu kategorii (wzorców) funkcjonalnych obiektów noclegowych. Dopiero zamieszcza je w Zakończeniu, które podzielił na trzy części, czyli uwagi uzupełniające, wnioski szczegółowe (wynikające z rozdziału czwartego, jest ich 20) i ogólne. Warto zaznaczyć, że liczność oraz drobiazgowość wniosków, przy jednoczesnym ich braku w odpowiednim do tego miejscu, mogą trochę dezorientować czytelnika.

Ogólnie oceniając recenzowaną publikację należy stwierdzić, że nie należy ona do łatwych. Napisana jest językiem raczej hermetycznym, przeważają zdania długie, wielowątkowe, zmuszające do uważnego śledzenia ich sensu. Spotyka się neologizmy, jak np. określenie „environmentalistyczne postawy” (s. 55), czy pewne niekonsekwencje typu – omawianie zagadnienia najpierw w skali kraju, a następnie zagranicy, zaś w nawiasie wymienia się ich przedstawicieli w odwrotnej kolejności (m.in. s. 44, 46). Należy zauważyć, że publikacja daje szeroki przegląd omawianych zjawisk i procesów oraz poglądów autorów zarówno zagranicznych, jak też polskich, jednak na dużym poziomie ogólności. W wielu miejscach za mało zostało podanych argumentów wyjaśniających zagadnienie lub nawet pominięto niektórych jego przedstawicieli. Na przykład o partnerstwie publiczno-prywatnym napisano na stronie 104 tylko jedno zdanie, wyrażające opinię jako wciąż niewykorzystanego instrumentu. Z kolei w kilku miejscach pisano (bardzo krótko, s. 86, 92, 95) o ofercie turystycznej, bez pełnego odniesienia się do tego terminu. W podrozdziale dotyczącym współpracy lokalnej (4.4.8.1.) autor zastosował natomiast dość niezrozumiałą klasyfikację organizacji, jako stowarzyszeń – o charakterze współpracy partnerskiej i branżowych (s. 173), a nawet oficjalnych (s. 174). Tabele zamieszczone w załączniku najczęściej nie mają tytułu nagłówka pierwszej kolumny.

Na zakończenie należy podkreślić, że recenzowana praca z punktu widzenia poznawczego, a także metodologicznego jest ciekawa, przedstawia oryginalne, autorskie podejście do problematyki podtrzymalności lokalnego rozwoju turystyki w kontekście do koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Jolanta Wojciechowska
Uniwersytet Łódzki
Instytut Geografii Miast i Turyzmu